

УДК 343.985:343.13(477)

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА (ДЕТЕКТОРА БРЕХНІ) У СЛІДЧІЙ ПРАКТИЦІ

Маланчук П.М., Петрівна Л.С.
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету

У статті з'ясовано питання законодавчого врегулювання застосування поліграфа (детектора брехні) на основі діяльності слідчих, Кримінально процесуального Кодексу України та Закону України «Про судову експертизу». Досліджено співвідношення поліграфа як технічного криміналістичного засобу і медичного приладу. Розглянуто основне питання кримінального провадження, що є доказовою інформацією результату застосування поліграфа, та з'ясовано, що слідчі оцінюють висновки психофізіолога, а не результати фізіологічного стану особи під дією подразників, узятих від особи за допомогою поліграфа. Проаналізовано положення КПК України та визначено недопустимість доказів, отриманих в результаті опитування на детекторі. Наведено приклади успішного та ефективного використання поліграфа в США та запропоновано удосконалити законодавство на їх прикладі.

Ключові слова: кримінальний процес, технічний засіб, медичний пристрій, правові підстави застосування детектора брехні, доказове значення поліграфа.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день наука людство досягло науково-технічного прориву, що досить в свою чергу значно спростило та полегшило життя людей в усіх сферах життя. Однією з яких є боротьба зі зло-

чинністю. Але попри це використання таких досягнень як, наприклад, поліграф, залишає досить багато невирішених питань.

Досить спірним питанням через науковців та практиків є належність поліграфа до криміналь-

ного науково-технічного засобу. Так, відсутність аналізу питань пов'язаних з детектором брехні впливає на формування нормативно-правової бази, яка регулює відносини, пов'язані із його застосуванням у процесі розслідування кримінальних правопорушень, і як наслідок, це не дає можливості повною мірою використати одержані результати в практичній діяльності правоохоронних органів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Використання поліграфа (детектора брехні) у слідчій практиці давно привертає увагу вчених-процесуалістів та практиків таких, як О.М. Бандурки, В.П. Бахіна, Б.Т. Безлепкіна, П.Д. Біленчука, В.Н. Галузо, Г.І. Грамовича, О.В. Горбачова, М.О. Громова, Е.А. Долі, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, В.С. Кузьмичова, О.М. Ларіна, П.А. Лупинської, Н.П. Молібоги, В.Т. Нора, Е.А. Разумова, М.В. Салтевського, В.М. Тертишника, С.А. Шейфера, Р.Х. Якупова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але не дивлячись на велику увагу багатьох вчених до проблеми використання поліграфа у слідчій практиці було недостатньо приділено уваги дослідженням вітчизняної судової практики щодо використання детектора брехні, об'єктивності отриманих висновків, науковості та обґрунтованості методики дослідження й аналізу результатів та оцінювання їх як доказу відповідно до вимог Кримінального процесуального Кодексу України.

Мета статті. Тому головною метою цієї роботи є дослідження використання поліграфа та доказового значення результатів його застосування.

Виклад основного матеріалу. Серед світових досягнень у технічно-науковій сфері одним із найважливіших та суперечливих є поліграф або як його ще називають – детектор брехні.

Поліграф – це багатоканальний осцилограф, який проводить одночасний запис показників кров'яного тиску, дихання, рухових реакцій, робить електрокардіограму тощо [4]. Зустрічаються й інші назви цього приладу: лай-детектор, варіограф, плетизмограф, аналізатор стресу, вимірювач психологічного стресу. Назва поліграф більш об'єктивно відображала сутність установавання правдивості показань за допомогою фізіологічних досліджень організму особи і поступово завоювала право на широке використання в літературі кінця ХХ століття [5].

Проаналізувавши достатню кількість різних джерел поняття поліграфа можна стверджувати, що він є медичним приладом, призначенням якого є фіксування різних параметрів фізіологічного функціонування організму людини. Керуючись цими параметрами спеціалісти-психозістики визначають психологічний стан особи та виявляють наявність прихованої інформації в особи.

Але деякі вчені попри те, що поліграф є медичним пристроєм, стверджують його належність до криміналістичного науково-технічного засобу.

Так, О. Мотлях зазначає, що варто погодитися з науковцями – процесуалістами і криміналістами – та віднести поліграф до криміналістичних технічних засобів, що забезпечують розкриття та розслідування злочинів [8].

Також існує думка про те, що результати досліджень, зроблених за допомогою детектора брехні, можна використовувати у суді, як доказ тому, що всю процедуру проводить спеціальна особа – поліграфолог. Але це напряму суперечить Кримінальному процесуальному Кодексу України, а саме ч. 2 ст. 84, в якій зазначено, що процесуальними джерелами доказів є висновки експертів [1]. А поліграфолог є спеціалістом, який здійснює технічне обслуговування поліграфа.

Ще однією підставою, що доводить неможливість використання результатів поліграфа, як доказу є положення ч. 2 ст. 99 КПК України. Відповідно до даної статті матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документом та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази. Але до документів, згідно з цією ж статтею, можуть належати:

1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні);

2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згодою на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

3) складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;

4) висновки ревізій та акти перевірок [1].

Так, опитування з використанням поліграфа не підпадає під жоден з цих пунктів, а з цього випливає, що його результати не можуть бути визнані документами як джерелами доказів.

Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, передбаченому КПК України. Якщо буде встановлено, що ті чи інші докази були отримані незаконним шляхом, суди повинні визнавати їх недопустимими та не враховувати під час обґрунтування обвинувачення у вироці [7].

Дані, отримані з використанням поліграфа в ході слідчих дій, не мають доказового значення і можуть бути використані лише з орієнтуючою, тактичною метою.

Для того, щоб результати такого опитування були допустимими доказами необхідно законодавчо врегулювати питання щодо використання поліграфа. В Україні були спроби втілити цей задум в життя.

Так, Г. Москаль у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» зазначає: прийняття Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» призведе до створення можливості використання у суді результатів обстежень на поліграфі. Тим самим у КПК України з'являться прогресивні норми щодо можливості врахування у судовому процесі підсумків перевірок на детекторі брехні,

якщо особа погодилася на їхню допустимість до проведення поліграфного обстеження, як це має місце у багатьох країнах світу [3].

Варто прийняти до уваги, що практика використання поліграфа в США довела його ефективність. У 49 штатах США результати перевірки на поліграфі можуть бути визнані аргументами в суді зі згоди обох сторін. Приватний бізнес США щорічно втрачає близько 40 млрд доларів в результаті крадіжок. Це в основному крадіжки в магазинах і розкрадання з боку працюючого персоналу, але завдяки використанню поліграфа повертається від 20 до 24 млрд доларів [3].

Дослідження Американської асоціації операторів поліграфа показують, що залежно від обставин отримання інформації в 87-96% випадків мав місце позитивний для розслідування ефект. Незалежне вивчення міністерством юстиції США виявило, що результативність перевірок, для отримання інформації, що правильно орієнтує слідчого, близько 92% [6].

Але попри те, що кримінально-процесуальним законодавством України використання детектора брехні не закріплено, все ж він успішно використовується.

Так, аналіз наявних у реєстрі 21 вироку, постановлених судами різних інстанцій упродовж 2005-2013 років, свідчить, що динаміка застосування поліграфа у кримінальному провадженні невинно зростає. У 7 випадках (33%) справ призначалася судова психофізіологічна експертиза, результати якої оцінені та використані судом в обвинувальному висновку як доказ наявності в особи прихованої або скритої інформації щодо обставин злочину, у 8 випадках (38%) «Інформація і право», № 2(11) / 2014 71 справ суд оцінював висновки спеціалістів-поліграфологів і половину

з них визнав неприпустимими. У чотирьох (20%) справах досліджувані особи не приховували інформації, визнавши свої злочинні дії. В 6 випадках (30%) справ було процесуально підтверджено добровільну участь особи в дослідженні за допомогою поліграфа. Заявлене одне клопотання адвоката про дослідження за допомогою поліграфа відхилено судом як необґрунтоване. Рівень вірогідності та об'єктивності висновків психофізичної експертизи та спеціалістів-поліграфологів слідчими та суддями не досліджувався [2].

В США Законодавчо врегульовано порядок використання поліграфа законі «Про допустимість застосування поліграфа у всіх випадках можливості витоку секретної інформації». Україні слід використати досвід США та тримати курс на узаконення використання поліграфа у слідчій практиці.

Висновки. Отже, на сьогоднішній день в Україні використання результатів опитування за допомогою поліграфа, як джерела доказів не врегульовано та такі дані є недопустимими доказами. Необхідно внести зміни до КПК та прийняти спеціальний закон про використання поліграфа, в якому буде передбачено порядок застосування поліграфа й визначене місце результатів, отриманих за його допомогою в системі доказів у кримінальному процесі України.

Дане питання потребує якнайшвидшого вирішення, адже використання поліграфа слідчими могло б розв'язати досить багато питань таких, як звуження кола підозрюваних, встановлення факту вчинення злочину, ідентифікація винного і створення умов для дачі ним правдивих показань, виявлення пропусків або перебільшень вповідомлюваних показаннях, збір додаткової інформації про розслідувані злочини.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» від 12.03.2013.
4. Словник іншомовних слів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jnsm.com.ua/ures/book/index.shtml>
5. Волик А.М. Популярні питання про поліграф. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://yason.kiev.ua/uk/faq-detectori-lzhu.html>
6. Митричев В., Холодный Ю. Полиграф как средство получения ориентирующей крими-налистической информации // Записки криминалистов. – 1993. – Вып. 1. – С. 173-180.
7. Маланчук П. М. Вимоги до доказів у міжнародному кримінальному праві та кримінально-процесуальному праві України: компаративіський аспект. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/4_2015/part_4/34.pdf
8. Мотлях О.І. Місце поліграфа у розслідуванні злочинів : міжнародний досвід / О.І. Мотлях // Наше право. – 2011. – № 4. – Ч. 2. – С. 134-137.
9. Якутко В. Ф. Особливості використання поліграфа в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vuzlib.com>

Маланчук П.М., Петривна Л.С.
Учебно-научный институт права
Сумского государственного университета

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОЛИГРАФА (ДЕТЕКТОРА ЛЖИ) В СЛЕДСТВЕННОЙ ПРАКТИКЕ

Аннотация

В статье выяснены вопросы законодательного урегулирования применения полиграфа (детектора лжи) на основе деятельности следователей, Уголовно процессуального Кодекса Украины и Закона Украины «О судебной экспертизе». Исследовано соотношение полиграфа как технического криминалистического средства и медицинского прибора. Рассмотрен основной вопрос уголовного производства, что является доказательной информацией результата применения полиграфа, и выяснено, что следователи оценивают выводы психофизиолога, а не результаты физиологического состояния человека под действием раздражителей, взятых от человека с помощью полиграфа. Проанализированы положения УПК Украины и определена недопустимость доказательств, полученных в результате опроса на детекторе. Приведены примеры успешного и эффективного использования полиграфа в США и предложено усовершенствовать законодательство на их примере.

Ключевые слова: уголовный процесс, технический, средство, медицинский устройство, правовые основания применения детектора лжи, доказательственное значение полиграфа.

Malanchuk P.M., Petrivna L.S.
Educational-Scientific Institute of Law
Sumy State University

THE USE OF THE POLYGRAPH (LIE DETECTOR) IN INVESTIGATIVE PRACTICE

Summary

The article reveals issues of legislative regulation of the polygraph (lie detector) usage on the basis of investigators work, the Criminal Procedural Code of Ukraine and the Law of Ukraine «About legal examination». The correlation between the polygraph as a technical criminal mean and as a medical device was also studied. The article shows the basic question of criminal proceeding which is generally treated as the main prove of the polygraph results usage, and it was also clarified that investigators consider exactly the psychophysiological's conclusions, but not the polygraph results based on the person's physiological state. We have also analyzed the regulations of the CPC of Ukraine and defined that evidence from the director's questioning are inadmissible. There are examples of successful and effective use of polygraph in the United States of America and on the grounds of this we offer the ways of legislation improvement in our country.

Keywords: criminal procedure, technical mean, medical device, the legal basis of lie detector usage, polygraph evidence value.